

УДК 327:659.3:004.7:316.6(045)

Соціальні мережі як новий інструмент ведення інформаційних війн у сучасному світі

Б.В. КОВАЛЕВИЧ

Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна, E-mail: bkovalevych@ukr.net

Авторське резюме

В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій, особливо мережі Інтернет, людина стає все більш залежною від інформації, яка її оточує. І соціальні мережі, в яких людина проводить більшу частину свого часу, стають ідеальним інструментарієм впливу на свідомість населення та ведення інформаційних війн. За рахунок психологічних факторів (явищ «спіралі мовчання»; стадного інстинкту; цілковитої довіри опублікованій інформації; присутність лідерів думок; прагнення самореалізації чи заміни реальності), які впливають на поведінку людини в мережі, а також використання моделей впливу (модель мережеских атак, модель із залученням користувачів-волонтерів, модель тотального блокування), соціальні мережі стають платформою для поширення політичних ідей, ідеологій та здійснення «кольорових революцій». Проте соціальні мережі відіграють і позитивну роль, особливо для встановлення громадянського суспільства та безперешкодного поширення інформації. Позитивний чи негативний вплив, перш за все, залежить від мети використання інструментарію соціальних мереж.

Ключові слова: інформаційні технології, інформаційно-психологічний вплив, соціальні мережі, інформаційні війни, віртуалізація, інформаційні відносини, інформація.

Social networks as a new tool of information warfare in the modern world

B.W. KOVALEVYCH

Institute of international relations of Taras Shevchenko national university of Kyiv, Kyiv, Ukraine
E-mail: bkovalevych@ukr.net

Abstract

With the rapid development of information technologies, especially the Internet, people are becoming increasingly dependent on information that surrounds them. And social networks, where a person spends most of their time, become the ideal instruments of influence on the people consciousness and information warfare. Due to psychological factors (such as 'spiral of silence', the herd instinct, the entire credibility of published information, opinion leaders, the desire for self-realization or replacement of reality) that influence the human behavior in the network and the use of models of influence (model of network attack, model of involving users as volunteers, total block model), social networks become a platform for the dissemination of political ideas, ideologies and implementation of the 'color revolutions'. However, social media play a positive role, especially in the establishment of civil society and the free flow of information. Positive or negative impact of networks primary depends on the purpose of use of social networking tools.

Keywords: information technology, information and psychological impact, social networks, information warfare, virtualization, information relationship, information.

Постановка проблеми. В умовах глобальних цивілізаційних зрушень починають активно освоюватися всі новітні досягнення науки, особливо у психологічній, інноваційній, технічній сферах. У той же час починають застосовуватися і нові інструменти для впливу на масову свідомість, серед яких важливе місце посідають соціальні мережі, адже сьогодні молода людина проводить все більше часу саме в них. Тому питання впливу на суспільну свідомість та ведення інформаційних війн з їх допомогою, які залишаються недостатньо вивченими, потребують ґрунтовного аналізу всіх методів, задіяних для здійснення інформаційного впливу на користувачів.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання застосування інструментарію соціальних мереж у політичній діяльності зараз широко дискутується дослідниками. Серед провідних теоретиків, які вивчали проблематику впли-

ву на суспільну свідомість, зокрема і кризь призму інформаційної війни, варто назвати А. Чернову, Б. Грушина, В. Лисенко, Г. Ділігенського, Г. Почепцова, Г. Ортега-і-Гасета, Д. Ольшанського, Г. Лебона, Г. Тарда, Е. Фрома, І. Панаріна, М. Лібікі, М. Маклюена, К. Юнга, С. Кара-Мурзу, С. Московічі, С. Сьоміна, П. Лайнбарджера, Ш. Сігела, Я. Вариводу та ін.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування основних чинників використання соціальних мереж як інструментарію інформаційних війн, а також аналіз основних методів впливу на свідомість засобами соціальних медіа.

Виклад основного матеріалу. З початку свого заснування та набуття популярності соціальні мережі посіли чільне місце у щоденному житті людини. Адже вони забезпечують зв'язок між людьми, незалежно від їхнього

місцезнаходження. Також із введенням таких нових функцій як поширення музики, відео, фото та документів, соціальні мережі остаточно закріпилися в п'ятірці найбільш відвідуваних сторінок у мережі Інтернет. Проте поряд із рядом позитивних наслідків функціонування соціальних мереж можна виділити і негативні. Зокрема, вони все більше впливають на мову та свідомість користувачів. Поширеним явищем стає розповсюдження так званих «хештег-слів» серед молоді, які якраз і є найактивнішими користувачами мереж, наприклад «#яснорозуміло», «#аргументнийаргумент», «#життябільше», які часто є тавтологією чи неправильними з точки зору мовлення, в той же час такі фрази, розповіді та замітки надовго залишаються в пам'яті користувача мережі і використовуються ним у повсякденному спілкуванні. Внаслідок цього, індивід-користувач соціальної мережі починає і думати встановленими в мережі канонами. Проте, все це лише вершина айсберга, а основний інформаційний вплив, які здійснюють мережі, все ж залишається непоміченим користувачем за «темною водою» зовнішньої веселості та ненав'язливості повідомлень, картинок та демотиваторів.

Аналізуючи соціальні мережі в контексті інформаційних війн, слід приділити увагу психологічним явищам, які роблять мережі такими привабливими для здійснення інформаційно-психологічного впливу на користувачів. Зокрема, доцільно виділити такі: явище «Спіраль мовчання» (за Е. Ноель-Нойман); стадний інстинкт у соціальних мережах; довіра всьому опублікованому в мережі; присутність лідерів думок; прагнення самореалізації чи заміни реальності.

Отже, модель комунікації німецької дослідниці Е. Ноель-Нойман. Її гіпотеза полягає в тому, що мас-медіа можуть маніпулювати громадською думкою за рахунок надання слова представникам меншості і замовчування думок більшості. Подібне відбувається і в соціальних мережах, коли авторами повідомлень виступають саме представники меншості, проте користувачі, які не хочуть залишатися осторонь, починають підтримувати, можливо навіть неприйнятну для них думку. Пов'язаним із вищезгаданою моделлю є явище «стадного інстинкту», яке безпосередньо пояснює в деякій мірі «спіраль мовчання». Сам принцип стадного інстинкту полягає в тому, що людина за своєю природою – істота колективна, групова. І один з механізмів виживання в групі полягає в тому, щоб у більшості випадків вести себе так само, як і всі, а також переймати досвід інших [6]. «Стадний інстинкт» безпосередньо проявляється в тому, що людина, бачачи велику кількість відгуків під повідомленням у мережі – коментарів та лайок – надає такому повідомленню більшого значення і сама приєднується

до більшості, а у випадку малої кількості відгуків переважно залишає повідомлення без достатньої уваги. Подібне відбувається і з діяльністю груп: людина із більшим задоволенням приєднується до групи, аудиторія якої складає кілька десятків тисяч, аніж до маленької групи із декількома десятками учасників.

Цікавим залишається явище повної довіри всій інформації, яка публікується в мережі. Користувач переважно не перевіряє отриману інформацію і приймає її за достовірну, тільки на основі того, що вона публікується солідною групою із значною аудиторією.

У цьому аспекті варто зауважити і явище виникнення «лідерів думок», які можуть бути представлені, як окрема незалежна особистість або ж група чи сторінка в соціальній мережі. Саме їм користувач довіряє беззаперечно, навіть іноді вважаючи їх найбільш достовірним джерелом у певних питаннях, упускаючи те, що вони можуть і не бути спеціалістами в даній сфері. За допомогою таких «лідерів думок» держава чи корпорація може забезпечувати прихильність користувача до них або ж переконувати користувачів у власних ідеях, нав'язуючи їм власне бачення конкретних важливих подій, явищ у різних сферах функціонування держави та суспільства.

Відзначимо й те, що важливим залишається прагнення користувача самореалізуватися в мережі, примірити на себе якусь іншу роль або ж вільно виголошувати свої думки, прикриваючись анонімністю, яку надає мережа. В той же час віртуальність життєдіяльності людини посилюється за рахунок відчуття того, що віртуальна реальність є менш агресивною до людини і в значній мірі підконтрольна їй. Також прагнення людини до віртуалізації свого життя часто обумовлене бажанням зробити своє життя більш яскравим, таким, що містить цікаві події та сильні емоційні почуття [1].

Все вищезазначене приводить до того, що кількість користувачів соціальних мереж росте з кожним роком. Звертаючись до конкретних цифр, зазначимо, що аудиторія соціальної мережі «Facebook» становить більше одного мільярда користувачів, «Twitter», «Vk.com» та «Google+» – більше 200 мільйонів, «LinkedIn» та «Odnoklassniki.ru» – більше 100 мільйонів [9].

Аналізуючи основні методи, які використовуються в соціальних мережах, варто згадати думку Г. Почепцова, який наголошує на тому, що сьогодні інформаційні війни, перш за все, ведуться за допомогою інтелектуального інструментарію, а соціальні мережі є безпосереднім середовищем для їх використання. Також він відзначає створення нового методу впливу на громадську думку, що отримав назву мікротаргетингу і полягає у публікації персоналізованих повідомлень на рівні окремої людини

для привернення її уваги та завоювання прихильності [3]. Загалом серед основних моделей ведення інформаційних війн у соціальних медіа варто виділити такі: модель мережевих атак, модель із залученням користувачів-волонтерів, модель тотального блокування.

Техніка мережевих атак є складною у плануванні і передбачає створення своєрідної завіси у вигляді оманливих повідомлень чи повідомлень які провокують конфлікти між учасниками соціальної мережі. Прикладом подібного, можуть слугувати маніпуляції із хештегом #євромайдан під час останніх подій в Україні. Так, дослівно копіювалися та масово тиражувалися такі твіти, що впливали на сприйняття ситуації з боку незадіяних громадян чи іноземних спостерігачів: «Був учора ввечері на №євромайдан холодно, захворів, завтра вже нікуди не піду. Фарс від опозиції»; «Так всі й розігналися на ваш №євромайдан! Ні за які гроші не піду туди! Не продася» [7].

Інша модель полягає в залученні користувачів-волонтерів, які будуть вести запеклі дискусії в обговореннях, писати прихильні для влади коментарі, а також публікувати замітки, повідомлення, які критикуватимуть чи підтримуватимуть певні дії, висвітлюватимуть їх під певним кутом зору. Третя модель полягає в тотальному блокуванні. Всі популярні соціальні мережі дозволяють блокувати користувачів, дії яких заважають чи ображають інших користувачів. Якщо ж користувач публікує неприйнятну для вас інформацію, можна вирішити дану проблему шляхом блокування профілю користувача. Також потрібно зазначити, що пост із фотографією збільшує довіру до повідомлення в декілька разів, пост, доповнений відео, – в десятки. Інструментарій соціальних мереж дає можливість швидко поширювати інформацію про певну подію, не чекаючи її висвітлення в традиційних ЗМІ. Сьогодні швидкість має вирішальне значення. Найбільше поширення та популярність отримує перша опублікована історія, незалежно від носія.

В той же час варто наголосити на тому, що соціальні мережі є ідеальним знаряддям не лише для здійснення впливу, але й для збору необхідної інформації. Адже, сам того не підозрюючи, користувач соціальної мережі стає абсолютно незахищеним перед вторгненням у його особисте життя. Наприклад, вчені Кембриджського університету виявили, що навіть те, як користувач ставить «лайки» у Facebook, може багато розповісти про нього, бо сучасні комп'ютерні програми дозволяють отримати усю інформацію з соціальних мереж і проаналізувати її [2].

Отже, можна зробити висновок, що соціальні мережі можуть стати справді гарною підмогою для організаторів кольорових революцій. Самі ж технології подібних революцій не

нові. У популярній книзі Ентоні Саттона «Як Орден організовує війни і революції», виданій ще в 1995 році, досить докладно описуються ці політичні технології. Також можна відзначити вплив блогів та соціальних мереж на громадську думку в період війни Росії і Грузії за Південну Осетію в серпні 2008 року. У російськомовній блогосфері інформаційне висвітлення тих подій назвали першою блогерською війною [5].

Варто зауважити, що метою нових технологій є не встановлення прямого контролю над конкретною країною, а управління конкретною країною шляхом маніпуляцій через хаос. При цьому замовник хаосу легко вирішує ключові питання передачі активів, заміни власників і ключових політиків на маріонеток. Демократичність нового режиму вже значення не має, головне щоб країна зберігала лояльність у пріоритетних питаннях до замовника хаосу [5].

Соціальні мережі помітно впливають на взаємодію державної влади і суспільства. Вони все частіше стають своєрідними посередниками між владою та громадянами через офіційні сторінки політиків та центральних органів, на яких активно пропагуються основні позиції влади. Саме представленість політиків у мережі позитивно впливає на створення їхнього іміджу в очах виборців, адже «ближчі до народу», вони видаються більш чесними та людяними. Проте читаючи новини та повідомлення від представників владних структур, слід враховувати те, що більшість повідомлень спрямовані не поінформувати користувача, а вплинути на нього.

Висновки. Сьогодні соціальні мережі швидко набувають популярності. Щороку кількість користувачів збільшується. Охоплюючи значну і різносторонню аудиторію, соціальні мережі перетворюються на інструментарій ведення інформаційних війн та здійснення впливу на громадськість. Також слід наголосити на певних позитивних наслідках функціонування мереж у державній сфері. Перш за все, соціальні мережі можуть істотно підвищити ефективність механізмів громадської самоорганізації – тобто сприяти виникненню «громадянського суспільства». Нові форми комунікації держави і суспільства створюють передумови розвитку інститутів і організацій громадянського суспільства, які забезпечують нарощування соціального капіталу всіх учасників певної комунікації.

У той же час не можна не відзначити негативні моменти впливу соціальних мереж на свідомість людини. Користувач комп'ютера схильний до аддикції, тобто залежності від соціальних мереж та Інтернету загалом, адже при використанні мережі він знаходиться в зміненому стані свідомості – своєрідному психологічному трансі, в якому реальність набуває нечітких рис і зливається з віртуальністю. А це

сприяє несвідомому засвоєнню всього, що дає нам мережа – новин, повідомлень, фотографій, відео. І користуючись певними методами, можна легко перекопати звичайного користувача у будь-чому, незалежно від його соціального статусу чи місцезнаходження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бойко Г.А. Віртуальність як частина життєдіяльності людини сучасності [Електронний ресурс] / Г.А. Бойко. – Режим доступу: <http://intkonf.org/boyko-ga-virtualnist-yak-harakteristika-zhittediyalnosti-lyudini-21-stolittya>. – Назва з екрана.
2. Гвоздик О. Соціальні мережі – вільний обмін думками чи маніпулювання свідомістю? [Електронний ресурс] / О. Гвоздик. – Режим доступу: <http://xpress.sumy.ua/article/society/5700>. – Назва з екрана.
3. Почепцов Г. Інформаційна війна як інтелектуальна війна [Електронний ресурс] / Г. Почепцов. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/13303>. – Назва з екрана.
4. Сибіряков С. Соціальні медіа як середовище архетипного впливу на масову свідомість [Електронний ресурс] / С. Сибіряков. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2013-1/doc/4/08.pdf>. – Назва з екрана.
5. Сибіряков С.О. Комунікативні практики у державному правлінні в контексті розвитку інформаційного суспільства [Текст] / С.О. Сибіряков // Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. праць Асоціації докторів наук з державного управління. – Х.: Вид-во «ДокНаукаДержУпр», 2010. – № 3-4. – С. 112-119.
6. Стадний інстинкт допомагає маніпулювати масами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrnews.com/tainstvenoe/stadnii-nstinkt-dopomaga-man-pulyuvati-masami.html>. – Назва з екрана.
7. Хмельовська О. «Айтїтушки» оголосили Євромайдану кібервійну [Електронний ресурс] / О.Хмельовська. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/95105>. – Назва з екрана.
8. Шумка А.В. Інформаційно-мережева війна – нова форма міждержавного протистояння початку ХХІ ст. [Електронний ресурс] / А.В. Шумка, П.П. Черник. – Режим доступу: <http://www.asv.gov.ua/content/nauka/editions/19/2013-19/243-255.pdf>. – Назва з екрана.
9. List of virtual communities with more than 100 million active users [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_virtual_communities_with_more_than_100_million_active_users. – Назва з екрана.

Стаття надійшла до редакції 24.03.2014

REFERENCES:

1. *Boyko, G.A.* Virtual'nist' yak chastyna zhyttyediyal'nosti lyudyny suchasnosti (Virtuality as a part of human modernity). Regime to access: <http://intkonf.org/boyko-ga-virtualnist-yak-harakteristika-zhittediyalnosti-lyudini-21-stolittya>
2. *Hvozdyk O.* Sotsial'ni merezhi – vil'nyy obmin dumkamy chy manipulyvannya svidomistyu? (Social network – free exchange of ideas or manipulation of consciousness?). Regime to access: <http://xpress.sumy.ua/article/society/5700>
3. *Pochepcov H.* Informatsiyna viyna yak intelektual'na viyna (Information warfare as an intellectual war). Regime to access: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/13303>
4. *Sybyryakov S.* Sotsial'ni media yak seredovyshche arkhetypnogo vplyvu na masovu svidomist' (Social Media as a medium of archetypal impact on public consciousness). Regime to access: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2013-1/doc/4/08.pdf>
5. *Sybyryakov S.O.* Komunikatyvni praktyky u derzhavnomu pravlinni v konteksti rozvytku informatsiynoho suspil'stva (Communication practices of government in the context of the information society). *Publichne upravlinnya: teoriya ta praktyka*. Kharkov, 2010, no. 3–4. – pp. 112-119.
6. *Stadnyy instynkt dopomahaye manipulyuvaty masamy* (Herd instinct helps to manipulate the masses). Regime to access: <http://ukrnews.com/tainstvenoe/stadnii-nstinkt-dopomaga-man-pulyuvati-masami.html>
7. *Khmel'ov's'ka O.* «Aytitushky» oholosyly Yevromaydanu kiberviynu («Aytitushky» announced the cyberwar to Euromaidan). Regime to access: <http://tyzhden.ua/News/95105>
8. *Shumka A.V., Chernyk P.P.* Informatsiyno-merezhova viyna – nova forma mizhderzhavnoho protyborstva pochatku 21 st (Information and network warfare as a new form of inter-state confrontation in 21st century). Regime to access: <http://www.asv.gov.ua/content/nauka/editions/19/2013-19/243-255.pdf>
9. List of virtual communities with more than 100 million active users. Regime to access: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_virtual_communities_with_more_than_100_million_active_users.

Ковалевич Богдана Володимирівна – студент

Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Адреса: 04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1

E-mail: bkovalevych@ukr.net

Kovalevych Bohdana Wolodymyrivna – applicant

Institute Of international relations of Taras Shevchenko national university of Kyiv

Address: 36/1, Melnykova Str., Kyiv, 04119

E-mail: bkovalevych@ukr.net